

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0

JEDINSTVENA KRONIKA 1990-IH IZ ONDAŠNJE I DANAŠNJE PERSPEKTIVE JEDNOGA OD NAJZNAČAJNIJIH LIČKIH INTELEKTUALACA

Bežen, Ante: *Zov ranjenog zavičaja: o vremenu Domovinskog rata i poraća iz ličke perspektive*, Državni arhiv u Gospiću – Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću, 2023.

Knjiga *Zov ranjenog zavičaja* s podnaslovom *o vremenu Domovinskog rata i poraća iz ličke perspektive* autora prof. dr. sc. Ante Bežena objavljena je 2023. godine u nakladi Državnoga arhiva u Gospiću i Veleučilišta Nikola Tesla u Gospiću. Knjigu je uredio dr. sc. Ivica Mataija, a uz njegovu uredničku riječ te predgovor i zanimljivi zavičajni životopis autora, u knjizi je šest poglavlja nejednake veličine na ukupno 536 stranica.

Prof. dr. sc. Ante Bežen jedan je od vodećih ličkih intelektualaca i najplodnijih ličkih autora uopće koji je „odgajao“ naraštaje budućih učitelja i dao veliki doprinos hrvatskoj znanosti pa i šire, konačno definirajući metodiku kao znanstvenu disciplinu. U rodnome Gospiću završio je osnovnu školu, gimnaziju i Pedagošku akademiju, smjer: hrvatski jezik i geografija, na Filozofskom fakultetu u Zadru završio je diplomski studij hrvatskoga jezika i pedagogije, dok je magistrirao i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu iz područja filologije, s temama iz metodike hrvatskoga jezika. U svome dugom i bogatom radnom vijeku radio je kao učitelj u osnovnoj i srednjoj školi te, niz godina, kao sveučilišni nastavnik, a bio je i urednik i direktor Školskih novina te dužnosnik u Ministarstvu prosvjete. Uz sve to, uvijek je nalazio vremena i energije za bavljenje zavičajnim, gospićkim i ličkim pitanjima. Tako je u razdoblju od 1994. do 1999. godine bio predsjednik Udruge Ličana *Vila Velebita*, dok je urednik istoimenoga lista bio od njegova pokretanja 1992. do 2007. godine. U ovoj knjizi doznajemo iz autorove ličke perspektive o tim godinama, tome vremenu i ključnim društveno-političkim događajima i osobama.

Već u svome predgovoru Bežen jasno izriče o čemu se u knjizi radi i zašto se objavljuje. Naglašen je odnos prema zavičaju te tako autor donosi zanimljive semantičke igre s pojmovima zavičaja (od *za-vik-aj*) – *zavičajnost*, *zavičajnice*, *zavičajnik*, *zavičajac*, a na kraju knjige piše i, kako ga sam naziva, svoj bogati „zavičajni životopis“. Autorski predgovori često su vrlo zanimljivi dijelovi knjiga, no malo kad su ovako sveobuhvatni i informativni te rijetko donose vrlo jasnu strukturu i sadržaj svega što se u knjizi nalazi: po poglavljima i područjima, s naizgled usputnim komentarima o napisanom. Sve to naravno svjedoči o iznimnoj organiziranosti i velikom iskustvu profesora Bežena, koji je u životu napisao i uredio puno vrijednih knjiga, ali možda baš ova knjiga otkriva najviše o njemu, jednom od rijetkih intelektualaca široke naobrazbe, razvijenih brojnih znanstvenih interesa i snažne društvene, osobito zavičajne, angažiranosti u cijelom hrvatskom kulturnom prostoru.

Nakon ovako sadržajnoga predgovora dolazi, prvi, najveći i po mnogočemu glavni dio knjige. Riječ je o uredničkim komentarima i analizama društveno-političkih i ratnih zbivanja u razdoblju od 1992. godine, kad je list počeo izlaziti, do 2000. godine. Tada kao urednik i komentator, a danas s vremenskim odmakom, profesor Bežen nam svima pomaže snaći se u ključnim događajima toga vremena, pokazati njihov daljni razvoj te utjecaj na druge događaje i na našu sadašnjost. Siguran sam kako će ova vrijedna knjiga potaknuti sve koji su osobno proživjeli to vrijeme da se prisjete nekih događaja i ljudi koji su im bili izuzetno važni, a nisu ih se možda sjetili dulje vremena. Tako sam se i ja sjetio kako sam tijekom svojih čestih dolazaka kući sa školovanja u Zagrebu s veseljem u ruke uzimao *Vilu Velebita*, čiji je pretplatnik bio moj pokojni djed, a cijela obitelj vjerni čitatelji. Uz uvijek aktualan i bitak urednički komentar profesora Bežena, u novinama su se mogle pročitati brojne vijesti, reportaže i intervjui, ali i poezija te, što nam danas svima nedostaje, feljtoni o nekim važnim temama, posebice onima o kojima se u vremenu jugokomunizma nije moglo ni smjelo pisati. Mislim da je i taj poticaj, na neki način, ona dodatna vrijednost ove knjige koja čitatelju ne nudi gotova rješenja, nego i njega u procesu komentiranja potiče na promišljanje nekadašnje zbilje i njezinih implikacija u društveno-političkom prostoru, ali i onom osobnom. Naime, autor s vremenske distance od dvadesetak, a za pojedine članke i trideset godina komentira svoje ranije objavljene tekstove i analizira što se dogodilo s pojedinim osobama, temama i pitanjima kojima se u njima bavio. Ti su komentari komentara naravno pisani istim dotjeranim stilom u kojemu se na nekoliko razina govori o pojedinim temama i ukratko donosi bitno o njima te otvara per-

spektiva promišljanja. Ante Bežen u svojim je člancima u *Vili Velebita* upućeno, kritički i promišljeno pisao o svemu bitnom što se tada, u vrijeme Domovinskoga rata događalo u Hrvatskoj i osobito Lici, a ti su politički, društveni i kulturni sadržaji, procesi i događaji izuzetno važni i danas. U knjizi ćemo pročitati stotinjak izvornih komentara iz *Vile Velebita* i autorove komentare iz perspektive 2022. godine, a knjiga je nazvana po prvom uredničkom komentaru objavljenom u prvom broju časopisa u rujnu 1992. – *Zov ranjenog zavičaja*. U svojim uredničkim komentarima i drugim priložima u *Vili Velebita* tematizira sva značajna politička pitanja, od kompleksnih okolnosti povijesne upostave suvremene hrvatske države preko ratnih operacija i oslobađanja naše države do suradnje s Haaškim sudom i odnosa prema Domovinskom ratu. Pronaći ćemo nekoliko članaka koji pokazuju ondašnje dvojbe oko teritorijalnog ustrojstva Republike Hrvatske te tako doznati da je, primjerice, zbog određenih političkih djelovanja i bez pravih argumenata južni dio Like pripojen Zadarskoj županiji, a prostor Kruščice Gradu Gospiću, dok, primjerice nije usvojen prijedlog za uspostavu općina Kosinj i Sinac, a jest za neke druge iako su imale puno manji broj stanovnika i zauzimale manji prostor. Dosta je pozornosti autor posvetio problemima u pretvorbi i privatizaciji, radničkim štrajkovima, kao i isticanju važnosti ne samo gospodarske i infrastrukturne, nego i duhovne obnove Like i cijele Hrvatske, na što nas upućuju vrlo lijepi članci o posjetima Svetoga Oca Ivana Pavla II. Hrvatskoj. Prvi je dio knjige koncepcijski i sadržajno posve zaokružen te bi, i da je objavljen samostalno, funkcionirao kao vrijedna kronika možda i najznačajnijega desetljeća u novijoj hrvatskoj povijesti napisana iz pera svjedoka i aktera toga vremena s dodatnim komentarima iz današnje perspektive.

No, i ostatak knjige svakako vrijedi pročitati. U drugome dijelu nalaze se autorova iskustva iz susreta i razgovora s tada vodećim političarima: Franjom Tuđmanom, Stjepanom Mesićem, Vlatkom Pavletićem i Nikicom Valentićem, među kojima se ističe opsežan intervju s Valentićem u kojemu se iznose neke i najširoj javnosti vrlo zanimljive i nedovoljno poznate činjenice. U trećem poglavlju nazvanom „Kultura“ piše o važnim temama i likovima hrvatskoga i ličkoga identiteta, od Nikole Tesle i Ante Starčevića, Mile Budaka i Jakova Blaževića, Milana Moguša, do znamenitih ličkih kulturnih djelatnika Ante Rukavine i Grge Rupčića – za Beženova i svojega profesora Rupčića rekao bih, s velikim poštovanjem i ako se tako može reći, da je najličikiji hrvatski pjesnik. U četvrtom poglavlju govori se o Katoličkoj Crkvi, s posebnim naglaskom na blisku suradnju dvojice po mnogočemu najznačajnijih ličkih intelektualaca – profesora Bežena i pokojnoga biskupa

Mile Bogovića te aktivnosti na uspostavljanju Gospićko-senjske biskupije i izgradnji Crkve hrvatskih mučenika na Udbini. K tome, kako se 2022. navršilo trideset godina od osnivanja Udruge Ličana u Zagrebu *Vila Velebita*, u posljednja dva dijela knjige iznose se činjenice i dokumenti o Udruzi i istoimenom listu, kao i o drugim ličkim zavičajnim društvima, s navođenjem aktivnih osoba i kronologijom najvažnijih događaja.

Ova je knjiga na određeni način presjek svega onoga o čemu je profesor Bežen promišljao, ali i što je činio u vezi ličkih tema i pitanja, imajući uvijek i u svome promišljanju i u svome djelovanju, a to je osobito vidljivo u pisanju, ono što je Aristotel nazvao dobrom mjerom. Možda je upravo to i najznačajnija odlika ove vrijedne knjige, ali i samoga profesora Bežena – dobra mjera, što znači da uvijek u obzir treba uzeti oboje, i ono što bi moglo biti i ono što jest, nikada ne gubeći perspektivu razvoja, ali ni poveznicu s početnom pozicijom i realnošću, uvijek ostajući u dobrom balansu najboljih ostvarivih mogućnosti, propitujući svijet oko sebe (i sebe samoga) te svjesno djelujući pozitivno kad god je to moguće. Kako je u svome uvodu napisao urednik knjige Ivica Mataija, knjiga će nesumnjivo biti vrijedan prinos zavičajnoj povijesti te nezaobilazno vrelo učenicima, studentima i znanstvenicima, ali i knjiga za kojom će rado posezati vrlo široki krug čitatelja. Sa zahvalnošću profesoru Beženu na velikom doprinosu ličkoj i hrvatskoj kulturi i znanosti, knjigu od srca preporučam za čitanje svima koji žele doznati više o najvažnijim događajima u Hrvatskoj i posebice u Lici, kao i među zagrebačkim Ličanima, teških i slavni 1990-ih, a posebno Ličanima i, kako kaže profesor Bežen, ličkim zavičajnicima.